

Sygn. akt V CSK 277/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa W. W.

przeciwko Bankowi [...] S.A. w W.

o zapłatę kwoty 53.466 zł

w sprawie z powództwa W. W.

przeciwko Bankowi [...] S.A. w W.

o zapłatę kwoty 37.551 zł,

w sprawie z powództwa W. W.

przeciwko Bankowi [...] S.A. w W.

o zapłatę kwoty 67.445 zł

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 26 marca 2014 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego w K.

z dnia 17 stycznia 2013 r.,

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od powoda na rzecz
pozwanej kwotę 3.600 (trzy tysiące sześćset) zł tytułem zwrotu
kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację powoda W. W. od wyroku Sądu Rejonowego w G., oddalającego - połączone do wspólnego rozpoznania - powództwa przeciwko pozwanej Bankowi [...] o zapłatę: kwoty 53.446,00 zł z odsetkami ustawowymi od dnia doręczenia odpisu pozwu; kwoty 49.064,00 zł z odsetkami ustawowymi od tej kwoty za okres trzech lat od dnia wniesienia pozwu i odsetkami ustawowymi od kwoty 18.381,00 zł od dnia wniesienia pozwu oraz kwoty 27.317,00 zł z odsetkami ustawowymi od tej kwoty za okres trzech lat od dnia wniesienia pozwu i odsetkami ustawowymi od kwoty 10.234,00 zł od dnia wniesienia pozwu. Podstawę tego rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne i ich ocena prawna.

W dniu 30 grudnia 1998 r. powód zawarł z pozwaną umowę rachunku bankowego - lokaty trzymiesięcznej ze zmiennym oprocentowaniem i odnowieniem na dalsze okresy trzymiesięczne z wkładem początkowym 40.000 zł. W dniu 20 października 1999 r. strony zawarły umowę o analogicznej treści z wkładem początkowym w wysokości 24.000 zł. Środki zdeponowane na obu rachunkach bankowych pochodziły z majątku wspólnego powoda i jego żony. W październiku 1999 r. powód podpisał dokument pełnomocnictwa upoważniającego pozwaną do „potrącenia” (kompensaty) z rachunku lokaty terminowej niespłaconego kredytu udzielonego M. S., udzielając w ten sposób zabezpieczenia spłaty tego kredytu. Jednocześnie powód zrzekł się prawa do odwołania tego pełnomocnictwa i upoważnił pozwaną do zablokowania środków na rachunkach do wysokości kredytu pozostałego do spłaty wraz z odsetkami i innymi należnościami związanymi z jego udzieleniem; wszystkich tych czynności powód dokonał bez zgody swojej żony.

W dnia 26 czerwca 2000 r. powód złożył pismo odwołujące pełnomocnictwo udzielone pozwanej, ta zaś w dniu 24 listopada 2000 r. zawiadomiła powoda, że w związku z niespłaceniem kredytu przez M. S. w oparciu o udzielone jej pełnomocnictwo dokonała „potrącenia” (kompensaty) swojej wierzytelności w wysokości 80.000 zł z wierzytelnością powoda z tytułu prowadzonych rachunków.

W dniu 1 grudnia 2000 r. dokonano faktycznego zarachowania z zablokowanych rachunków kwot 49.064,00 zł i 27.317,02 zł na poczet kredytu udzielonego M. S.

Sąd Okręgowy uznał, że w następstwie złożonego przez powoda pisemnego oświadczenia zawierającego żądanie zablokowania środków na rachunkach lokat terminowych celem ustanowienia zabezpieczenia kredytu udzielonego M. S. i przyjęcia tego oświadczenia przez pozwaną doszło do zmiany treści zawartych wcześniej umów rachunku lokaty terminowej; strony zawarły w ten sposób umowę nienazwaną, stanowiącą swoistą modyfikację umowy rachunku bankowego. Od tej chwili umowy te realizowały dodatkowy cel przysporzenia (*causa cavendi*); ich treść określona była zarówno przez oświadczenie o zblokowaniu środków, jak i oświadczenie o udzieleniu pełnomocnictwa. Ważność zmiany celu przysporzenia nie może być zatem oceniana przez pryzmat ważności pełnomocnictwa udzielonego w związku z tą zmianą.

Wskutek modyfikacji pierwotnych umów doszło do przeniesienia własności określonych środków pieniężnych na rzecz pozwanej celem zabezpieczenia przysługujących jej wierzytelności wobec powoda. Natomiast pełnomocnictwo umożliwiałoby realizację zabezpieczenia. Skoro oświadczenie powoda zawierające wnioski o zablokowanie środków na rachunkach lokat nie zawierało warunku ani terminu i nie przewidywało prawa odstąpienia, to nie ma podstaw do uznania, że pozwana była zobowiązana zrezygnować z udzielonego jej zabezpieczenia na skutek żądania powoda i wypłacić mu zgromadzone środki, mimo że dług M. S. nie został spłacony.

Gdyby nawet uznać jak twierdził powód - że pełnomocnictwo udzielone pozwanej było nieważne, to okoliczność ta nie ma znaczenia dla oceny ważności samej blokady środków celem zabezpieczenia kredytu udzielonego osobie trzeciej. Zarzut nieważności tego pełnomocnictwa nie znajduje jednak usprawiedliwienia. Strony uzgodniły, że środki zablokowane miały stanowić zabezpieczenie kredytu i pozwana mogła się z nich zaspokoić; taki stosunek dawał ważną podstawę do udzielenia pełnomocnictwa nieodwołalnego (art. 101 § 1 k.c.). Działania powoda - w świetle rozmiaru posiadanego przez niego i jego żonę majątku dorobkowego oraz udzielonego zabezpieczenia, a także doniosłości podjętych czynności z punktu

widzenia rodziny i bezpieczeństwa obrotu - nie przekraczały zakresu zwykłego zarządu majątkiem wspólnym.

W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że roszczenia powoda nie znajdują usprawiedliwienia w żadnej ze wskazanych przez niego podstaw prawnych, tj. ani w art. 405 k.c., ani w art. 725 i art. 754 k.c.

W skardze kasacyjnej, opartej na obu podstawach określonych w art. 398 § 1 k.p.c., powód zarzucił naruszenie:

- art. 378 § 1 k.p.c. polegające na nierozpoznaniu przez Sąd drugiej instancji wszystkich zarzutów apelacyjnych i art. 382 k.p.c. wskutek pominięcia części zebranego materiału dowodowego i nierozpoznania wszystkich istotnych okoliczności wynikających z tego materiału;
- art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 385 § 2 zdanie pierwsze i drugie k.c. i art. 385¹ k.c. przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na rozstrzygnięciu, że złożenie dokumentów obejmujących jednostronne oświadczenie woli w postaci pełnomocnictwa oraz dyspozycji blokady rachunku bankowego doprowadziło do zawarcia umowy oraz na przyjęciu, że dokument obejmujący oświadczenie o potraceniu wierzytelności nie jest oświadczeniem woli, a jedynie oświadczeniem wiedzy;
- art. 353¹ k.c. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie i art. 58 k.c. w związku z art. 244 § 1 k.c., art. 329 i art. 312 k.c. w związku z art. 328 k.c. przez ich niezastosowanie oraz zastosowanie konstrukcji prawnej czynności powierniczej z upoważnienia (pełnomocnictwa), która nie ma podstawy w prawie polskim, co doprowadziło do rozstrzygnięcia, że czynność prawna nienazwana kreująca prawo podmiotowe o cechach zastawu na prawach nie jest nieważna;
- art. 37 § 1 w związku z art. 36 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na rozstrzygnięciu, że czynność przekraczająca zakres zwykłego zarządu majątkiem wspólnym dokonana przez jednego z małżonków bez potwierdzenia drugiego nie jest nieważna, a nadto że do ustalenia, czy czynność zarządu majątkiem wspólnym nie przekracza

zwykłego zarządu istotne jest jedynie porównanie wartości majątku małżonków do wartości dokonanej czynności, a nieistotny jest nieodpłatny charakter czynności i brak związku z działalnością gospodarczą;

- art. 353¹ k.c. przez jego zastosowanie i rozstrzygnięcie, że jednostronne oświadczenie o potrąceniu nieskuteczne z powodu braku wzajemności stanowiło nienazwana umowę kompensacyjną, wskutek której nastąpiło umorzenie wierzytelności powoda dochodzonej pozwem;
- art. 471 w związku z art. 725 k.c. albo art. 471 w związku z art. 754 i art. 105 k.c. w związku z art. 104 k.c. i w związku z art. 103 § 3 albo art. 405 k.c. przez ich niezastosowanie jako właściwej podstawy prawnej rozstrzygnięcia;
- art. 101 k.c. przez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, co doprowadziło do rozstrzygnięcia, że pełnomocnictwo nie może być odwołane pomimo istnienia stosunku prawnego będącego podstawą pełnomocnictwa.

Powołując się na tak ujęte podstawy kasacyjne, powód wniosł o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację i uwzględnienie jej przez zasądzenie dochodzonych roszczeń w całości, ewentualnie o uchylenie tego orzeczenia w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutów podniesionych w ramach podstawy kasacyjnej naruszenia przepisów postępowania, należy stwierdzić, że nie zasługiwały one na uwzględnienie.

Zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c., sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji, które wyznaczone są podniesionymi w niej zarzutami i wnioskami. Sąd odwoławczy w uzasadnieniu wyroku powinien ustosunkować się do zarzutów mających wpływ na treść rozstrzygnięcia. Zaniechanie tego obowiązku może przyczyną uwzględnienia skargi kasacyjnej, jednakże jedynie wtedy, gdy uniemożliwia dokonanie kontroli zgodności wyroku ze wskazanymi w niej

przepisami prawa materialnego (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 lutego 2010 r., III CSK 129/09 i III CSK 144/09 - nie publ.). W sprawie niniejszej sytuacja taka nie wystąpiła, gdyż z motywów zaskarżonego wyroku jednoznacznie wynika, dlaczego Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska powoda co do znaczenia pełnomocnictwa udzielonego przez niego stronie pozwanej. Nie budzi przy tym wątpliwości, że argumenty wspierające tę ocenę zostały przytoczone w opozycji do podniesionego w apelacji zarzutu naruszenia art. 65 § 1 i art. 385 § 2 zdanie drugie k.c.

Podnosząc zarzut naruszenia art. 382 k.p.c., skarżący nie wskazał konkretnie, jaka istotna część materiału dowodowego została pominięta przez Sąd Okręgowy, ani nie podjął nawet próby wykazania, że wskazane uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Tak skonstruowany zarzut - w świetle art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. - nie mógł wyrzucić zamierzonego skutku.

Przechodząc do oceny zasadności podstawy kasacyjnej naruszenia prawa materialnego, należy zauważyć, że nie jest dopuszczalne równoległe powoływanie się na wewnętrznie sprzeczne zarzuty naruszenia prawa materialnego, wykluczające się kwalifikacje prawne tego samego stosunku prawnego bez zastrzeżenia ich ewentualnego charakteru. Zarzuty naruszenia prawa przez niewłaściwe zastosowanie powinny mieć bowiem charakter stanowczy i dotyczyć przepisów objętych podstawą prawną rozstrzygnięcia, a nie odwoływać się do potencjalnie różnych subsumpcji pod przepisy prawa materialnego, których sąd odwoławczy nie zastosował (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2013 r., V CSK 30/13, nie publ.). Tymczasem skarżący wskazał na potrzebę zastosowania w sprawie kolejno: przepisów odszkodowawczych regulujących odpowiedzialność kontraktową (art. 471 w związku z art. 725 k.c. i art. 481 § 1 k.c., art. 471 w związku z art. 481 § 3 k.c.), albo przepisów o odpowiedzialności odszkodowawczej przy prowadzeniu cudzych spraw bez zlecenia (art. 471 w związku z art. 754 i art. 105 oraz w związku z art. 104 k.c. w związku z 103 § 3 k.c. i art. 471 w związku z art. 481 § 3 k.c.), bądź też przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405 k.c.). Odnośnie możliwości zastosowania tych ostatnich przepisów należy przypomnieć, że nie jest dopuszczalne konstruowanie roszczeń z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia wewnątrz umownych stosunków

zobowiązaniowych. Jeżeli bowiem istnieje ustawowo sprecyzowane roszczenie o wykonanie zobowiązania, to nie zachodzi podstawowa przesłanka roszczenia z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, a mianowicie wadliwość podstawy prawnej wzbogacenia (zob. wyrok Sadu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2007 r., IV CSK 221/06, nie publ.).

Bezzasadny okazał się zarzut naruszenie art. 65 § 1 i 2, art. 385 § 2 zdanie pierwsze i drugie k.c. oraz art. 385¹ k.c. i art. 353¹ k.c. Wbrew twierdzeniom skarżącego, na których zostały oparte te zarzuty, Sąd Okręgowy nie uznał, że modyfikacja pierwotnie zawartych przez strony umów lokaty terminowej nastąpiła w następstwie jednostronnych oświadczeń woli powoda, lecz była następstwem ich uzgodnień. Wynika to jednoznacznie z motywów zaskarżonego wyroku, wskazujących na to, że oświadczenia powoda objęte pełnomocnictwem oraz blokadą środków zgromadzonych na rachunkach bankowych zostały zaakceptowane („przyjęte”) przez stronę pozwaną i z tą właśnie chwilą doszło do swoistej modyfikacji zawartych wcześniej umów (str. 13 uzasadnienia).

Sąd Okręgowy uznał, że wskazana zmiana łączących strony umów nie pozostaje w kolizji z zasadą swobody kontraktowania (art. 353¹ k.c.) i znajduje oparcie w art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.- Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz. U. z 2012 r. poz. 1376 ze zm.). Skuteczne podważenie tej oceny wymagało podniesienia - obok wskazanych w skardze przepisów kodeksu cywilnego - również tego ostatniego przepisu, czego skarżący nie uczynił.

Zamierzonego skutku nie mógł wyrzucić zarzut naruszenia art. 37 § 1 w związku z art. 36 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed dniem 20 stycznia 2005 r., gdyż Sąd Okręgowy dokonał oceny czynności powoda przez pryzmat tych przepisów, mając na uwadze nie tylko - jak zarzucił skarżący - porównanie ich wartości z wartością majątku wspólnego, ale również doniosłość tych czynności z punktu widzenia interesów rodziny i bezpieczeństwa obrotu. Ocena ta została zatem dokonana z uwzględnieniem wypracowanych w judykaturze kryteriów odróżnienia czynności zwykłego zarządu majątkiem wspólnym małżonków od czynności przekraczających ten zarząd (zob. wyrok Sadu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2009 r., II CSK 440/08, nie publ.).

Chybiony wreszcie okazał się zarzut naruszenia art. 101 k.c. Sąd Okręgowy wskazał wyraźnie, że między powodem a pozwaną istniał stosunek prawny będący podstawą pełnomocnictwa. Wbrew odmiennemu zapatrywaniu skarżącego nie uznał zatem, że pełnomocnictwo nie może być odwołane mimo nieistnienia stosunku prawnego, na którym pełnomocnictwo to zostało oparte.

Z tych względów Sąd najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.